

Les col·leccions d'Eivissa i d'Empúries en el Museu de Prehistòria de València

Carlos Gómez Bellard
Universitat de València

L'origen de la col·lecció eivissenca del Museu de Prehistòria de València es remunta pràcticament als albors de l'arqueologia de l'illa. En efecte, en una data tan primerenca com 1903 es va constituir la Societat Arqueològica Ebusitana (SAE), l'objectiu de la qual era estudiar les restes del ric patrimoni que es trobaven per tot Eivissa, i molt en particular les pertanyents a l'època púnica. Sens dubte les espectaculars troballes que des d'uns anys abans s'estaven realitzant a Cartago, Sardenya i Malta van tindre molt a vore amb esta iniciativa. Immediatament la Societat es va posar a treballar ajudada econòmicament pels seus membres, molts dels quals pertanyien a l'alta burgesia local, i amb el suport institucional de l'Ajuntament de la Ciutat, que fins i tot li va cedir els locals de l'antiga Universitat per a ubicar-hi un incipient museu. No en va el secretari de l'Ajuntament era Arturo Pérez-Cabrero i Tur (1870-1916), que va ser l'autèntic impulsor de la SAE. Una part de la seua col·lecció formarà el nucli inicial dels fons del Museu de Prehistòria de València.

Entre 1903 i 1906 es van excavar una gran quantitat de jaciments per tota l'illa, destacant-ne diferents necròpolis, però especialment la de la ciutat, el Puig des Molins, i els santuaris de Puig d'en Valls, Illa Plana i es Cuieram. Açò va donar lloc a la ràpida formació d'una important col·lecció, la qual cosa va moure la SAE a oferir el Museu a l'Estat, perquè donara digna acollida als objectes, doncs tot allò que s'havia aconseguit desbordava l'activitat d'una simple associació d'aficionats. Es va crear així el Museu Arqueològic d'Eivissa en 1907, encara que poc després es va iniciar també un saqueig continuat de molts jaciments, en especial del Puig des Molins. Com a conseqüència d'això es formaren nombroses col·leccions particulars, que al llarg del temps han acabat afortunadament en entitats públiques. Així, les dos més importants existents fora de l'illa, la del Museu Arqueològic Nacional i la del Museu de Catalunya, procedixen respectivament de les col·leccions d'Antonio Vives i Escudero, Catedràtic de la Universitat de Madrid, i de José Costa Ferrer «Picarol», antiquari eivissenc

Terracota púnica procedent d'Eivissa pertanyent a la col·lecció Arturo Pérez Cabrero. [Casa Grollo. Placa de vidre. SIP 140]

establí a Barcelona. També cal mencionar la del pintor Santiago Rusinyol, en sa casa del Cau Ferrat de Sitges (Barcelona), la col·lecció Mulet de Palma i la molt interessant de Miguel Martí Esteve, hui en el Servei d'Investigació Arqueològica Municipal de València (Fernández, 1992: 33-38).

La col·lecció eivissenca del Museu de Prehistòria de València procedix en la seua gran majoria de la que posseïa Dolores Adrover, viuda d'A. Pérez Cabrero. En efecte, a la prematura mort d'este en 1916, una gran part de la seua col·lecció va ser entregada al Museu d'Eivissa, però la família en va conservar un lot important, que va ser venut en 1930 a la Diputació de València, gràcies a la mediació de Lluís Pericot, per la respectable suma de 1.250 pesetes. L'inventari aleshores realitzat reflectix 212 peces molt variades, encara que el catàleg definitiu redactat fa uns anys n'arreplega prou més. Pocs anys després, en 1937, la Diputació va tindre l'oportunitat d'adquirir un xicotet però extraordinari lot de 16 terracotes púniques eivissenques, propietat de l'erudit alacantí Francisco Martínez i Martínez, qui sens dubte l'havia comprat al seu torn en el mercat d'antiguitats (Picard, 1972). Una última i apreciable aportació fou un esplèndid ou d'estruç decorat, que va donar en 1956 Domingo Fletcher, qui fóra director del SIP entre 1950 i 1982.

Terracota procedent d'Eivissa pertanyent a la col·lecció Francisco Martínez i Martínez. [Casa Grollo. Placa de vidre. SIP 28]

D'esta forma la col·lecció que hui posseïx el Museu de Prehistòria de València, part de la qual es troba exposada en la sala de colonitzacions, està formada per una selecció molt representativa dels dos jaciments emblemàtics de l'illa. De la necròpolis del Puig des Molins provenen la majoria dels objectes, que inclouen gerres, plats, unguentaris, terracotes, joies i amulets púnics, a més d'algunes ceràmiques àtiques i itàliques, tots ells elements habituals dels aixovars funeraris dels ss. V-II aC. Completen la col·lecció algunes peces romanes, entre les quals cal destacar un interessant grup de ceràmiques de parets fines del s. I aC, i d'altres medievals. De la Cova d'es Cuieram són sens dubte diverses terracotes o fragments d'estes que representen la deessa Tanit, amb el mantell de plomes i tocada amb un *kalathos*, seguint la iconografia específica d'este santuari (Aubet, 1982).

L'altre àmbit cultural de les colonitzacions de la Protohistòria peninsular present en el Museu de Prehistòria de València el constitueix el notable lot d'objectes procedents de la colònia grega d'Empúries (Girona), adquirit per la Diputació en 1929 —tan sols dos anys després de la fundació del SIP—, junt amb una col·lecció de sílex i una altra d'objectes de bronze. Va pertànyer a Manuel Cazorro Ruiz (Madrid, 1865-Barcelona, 1935), naturalista, prehistoriador, i un personatge típic dels albars de la investigació arqueològica a Espanya. Catedràtic d'Història Natural en l'Institut de Girona, als 26 anys va escriure diverses obres especialment de Geologia abans d'abordar altres camps, i a ell es deuen diferents llibres sobre les coves de Serinyà, el Quaternari a Catalunya i tal vegada el més conegut *Monumentos megalíticos de la provincia de Gerona* (1912).

Vista de la necròpolis del Puig des Molins (Eivissa). Cap a 1920. [Museu Arqueològic d'Eivissa i Formentera]

Ens interessa ací destacar la vinculació de M. Cazorro a les excavacions d'Empúries pràcticament des dels seus inicis, perquè abans de 1908 era ja membre de la Delegació de la Junta de Museus per a l'excavació de la ciutat, activitat que queda reflectida en algunes curtes publicacions en l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, sent especialment recordada la que dona a conèixer el famós vas ibèric decorat que continua portant el seu nom, sobre el qual apareixen representats dos hòmens corrent, cas únic de figuració antropomorfa en la ceràmica ibèrica pintada del nord-est peninsular. Paral·lelament, i com era freqüent en la seua època, anà formant una valuosa col·lecció particular amb objectes procedents d'Empúries que, a pesar del seu càrrec en la Comissió de Monuments de Girona, anava adquirint (com molts d'altres) als saquejadors habituals de la zona, molts d'ells veïns de l'Escala (Almagro Basch, 1953: 20). Uns anys abans de morir va decidir vendre-la al museu de València i al de Barcelona. Desgraciadament, i al contrari que per a la col·lecció eivissenca, manquem de documentació que ens permeta conèixer més detalls de la transacció.

En qualsevol cas, es tracta d'un conjunt molt representatiu del material grec i romà d'Empúries, compost per 267 objectes molt variats. Gran part d'ells són peces completes i en bon estat de conservació, ja que moltes procedeixen de les necròpolis de la ciutat, excavades i sovint espoliades en les primeres dècades del s. XX. Esta és una tendència generalitzada de l'època: el Museu necessita bones peces per a exposar i, igual que en el cas de la col·lecció d'Eivissa, compra peces completes i de qualitat de cultures o procedències difícils de trobar en l'àmbit valencià. Sobreïxen

Conjunt de *lekythoi* àtics procedents d'Empúries (Girona) pertanyents a la col·lecció Manuel Cazorro. [Casa Grollo. Placa de vidre. SIP 1.713]

dins del conjunt les ceràmiques àtiques, especialment els *lekithoi* de figures negres, un gran crater de figures roges i diversos *kylix*, com també algunes ceràmiques corínties (Trías, 1968). No falten diverses peces ebusitanes, gerres i llànties, que recorden les estretes relacions que al llarg dels segles va mantindre la colònia grega amb Eivissa.

Es tracta en definitiva de dos xicotetes però interessants col·leccions, les d'Eivissa i d'Empúries, adquirides seguint les directrius habituals en la Museologia de les primeres dècades del s. XX. Constituïxen en qualsevol cas una bona mostra dels jaciments que pretenen il·lustrar, i no hi ha dubte que la llarga relació de diversos segles establida pel món ibèric tant amb Eivissa com amb Empúries justifica la seua integració en les sales del Museu de Prehistòria de València.